

Kasım KÜÇÜKALP

Nietzsche ve Postmodernizm

(İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003), ss. 173

■ Mustafa DİKMEN*

Postmodernizm, postmodern sosyal durumları ifade etmek için kullanılan bir kavramdır ve o; toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmeleri anlayabilmek için yeni bir teoridir denilebilir. Ayrıca postmodernizm, Batı dünyasını tahakkümü altına alan bilimsel paradigmanın bir eleştirisini de sunar.¹ Bilimsel paradigmanın, modernizmin bir ürünü olmasından dolayı postmodernizm, modernizmin evrensellik, hümanizm, rasyonalizm, objektivizm, ilerlemecilik gibi temel nosyonlarına yönelik oldukça sert eleştiriler getirmektedir. Postmodern düşünürlerin belki de mutabakata vardığı tek konunun bu olduğu söylenebilir.

Modernizm-postmodernizm ikileminde birçok düşünür ya yeniden yapılanma (reconstruction) ya da yapıbozum (deconstruction) tarafındadır. Bu düşünürlerden bazıları modern dönemi "tamamlanmamış bir proje"², sonuçları itibariyle hatalı ve yanlış taraflarının daha net ortaya çıktığı bir dönem olarak nitelerken, bazıları da, modernizmin tükendiğini ve yeni toplumsal ve kültürel dinamiklere ihtiyaç duyulduğunu imlemektedir.

Bu açıdan bakıldığında Nietzsche modernizme ve modernizmin iddialarına yönelik çok önemli eleştiriler getirmektedir. O, postmodernizmin kurucusu olarak görülmesi bile birçok postmodern düşünürü hem fikri hem de yazınsal manada ilham kaynağı olmuştur.³

İncelediğimiz kitap, Nietzsche'nin postmodernizme olan katkılarını, Nietzsche'nin kendisinin, postmodern düşünürlere nasıl fikir babalığı yaptığını ve onun modernizm eleştirilerinde ne gibi argümanlar kullandığını ele almaktadır.

Birinci bölümde genel hatlarıyla Nietzsche'nin felsefi düşünce içindeki yeri incelenmiştir. Yazar, Nietzsche'yi Batı felsefe tarihinde bir yerde konumlandırma çabalarının çokluğunu, felsefi düşün içindeki yerin belirlenmesi noktasında bir zorluk olarak görmektedir. Bunun yanı sıra, Nietzsche'nin felsefesinin kendine özgü oluşu ve sadece bir felsefi akıma ait olmaması da bu noktada bir diğer güçlüktür. Birinci bölümü Nietzsche'ye dair yapılan yorumlara ayıran yazar, Alasdair McIntyre, Levi Strauss, Jürgen Habermas, Geor-

* Arş. Gör., Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Anabilim Dalı. mustafadikmen1617@gmail.com.

1 Tom Kando, "Postmodernism: Old Wine In New Bottles?", *International Journal on World Peace*, Volume XIII 13, 3:3.

2 Jürgen Habermas, *An Incomplete Project: Modernity, Anti-Aesthetic – Essays on Postmodern Culture*, ed. Hal Foster, (CA: The New Press CA, 2002), 3-15.

3 Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, (İstanbul: Paradigma Yay. 2003), 1.

ges Bataille ve David Owen gibi yazarların Nietzsche'yi hangi perspektiflerden ele aldığını ve Nietzsche'nin hangi felsefi tutumlarda rol oynadığı konusunu irdelemektedir. Bu bölümün bir alt başlığı, Nietzsche'nin, nihilizm ve Batı metafiziğinin bir eleştirisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Nietzsche, Batı'nın metafizik mirasının yanı sıra döneminin varlık, bilgi, ahlak, siyaset, hukuk anlayışına ve kurumlarına toptan bir karşı çıkışı sergilemektedir.⁴ Ancak o, bir durum tespiti yapmak yerine bu metafizik geleneğin bir serencamını yapar ve bu geleneğin kültürel ve felsefi kodlarını da araştırır. Yazar David Owen'dan alıntılıdığı pasajında Nietzsche'nin çalışmalarının üç kısma ayrılabilirliğini söyler: a) İlk dönem Schopenhauer ve Wagner dönemi olup, bu dönemi temsil eden eser de *Tragedya'nın Doğuşu*'dur. b) İkinci dönem Nietzsche'nin pozitivist dönemine tekabül etmektedir ve bu dönemi de *İnsanca, Pek İnsanca* adlı eseri temsil etmektedir. c) Üçüncü dönem ise onun artık yetişkinlik dönemine denk gelir ve bu dönemi simgeleyen eser de *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eseridir.⁵

Dostoyevski, *Karamazov Kardeşler* adlı eserinde "Tanrı yoksa eğer, artık her şey mubahtır" demektedir. Nietzsche'de, Dostoyevski gibi bir söylemde bulunarak, "Tanrı'nın ölümünün ardından insanoğluna değer atfedecek ve anlam verebilecek bir merkez fikri dahi kalmamıştır" diyerek, modern dönemin en sorunlu alanlarından biri olan değer probleminde dikkat çekmiştir. Yazar bu konuda şöyle söylemektedir: "Anlam ve değerın kaybolması anlamında Tanrı'nın ölümü insanlık tarihinin en önemli olayıdır. Modern zamanlarda insan eski değerini kaybedince geriye sadece modern insan için keskin bir anlamda kendisinin hiçliği kalmıştır."⁶

İkinci bölümde ise yazar, "Nietzsche ve Modernizm" konusunu ele almaktadır ve öncelikle kavramsal bir çerçeve sunmak açısından modernizmin tarih boyunca geçirdiği etimolojik ve felsefi süreçleri incelemektedir. Modernizmin süreçlerini anlattıktan sonra yazar, modernizmin temel karakterleri hakkında bazı bilgiler vermektedir. Bunlardan bazılarını örnek vermek istediğimizde ise, feyz alınacak bir tabiat anlayışından ziyade tahakküm edilebilecek bir tabiat anlayışına geçiş, doğanın matematik kanunları ile anlaşılabilir kılınması ve lineer tarih anlayışı gibi konular öne çıkmaktadır. Modernizmin temel karakteristikleri hakkındaki görüşlerin çoğulluğundan bahseden yazar bu görüşleri örneklerle destekledikten sonra, modernizmin temel karakteristiklerini kendisi tematize etmiştir. Bu karakteristikler: hümanizm, özne-nesne düalizmi, lineer tarih anlayışı ve pozitivistmdir.

"Nietzsche'nin Modernizm Eleştirisi" bölümünde, ona göre modern dönemde skolastik ya da antik dönemden bir kopuş düşüncesinden ziyade bir süreklilik söz konusudur. Çünkü modernizm felsefi ve kurumsal manada Sokrat'tan beri devam edegelen Batı metafizik geleneğinin içinde görülmek durumundadır. Bu metafizik gelenek ise, insanları ideal bir dünya düzeni uydurmacasıyla gerçekliğin değerini, anlam ve doğruluğunu harcamış, kültürel ve bireysel manada bir yabancılaşmayı meydana getirmiştir. Ona göre, Reform hareketleri ve Fransız ihtilali halkçı hınç duygusu tarafından yönlendirilen ve klasik Roma ideallerini yok etmiş olan hareketlerdir.⁷

4 Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, 14.

5 Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, 15.

6 Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, 16.

7 Küçükkalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, 76.

Üçüncü ve son bölümde ise yazar, "Nietzsche ve Postmodernizm" konusunu incelemektedir. Bu konuda yaptığı girizgâhta postmodernizmin neyin "post"u olduğu konusunu araştırarak postmodern dönemin, modern dönemden bir kopuş mu yoksa modern dönemin revize edilmiş bir hali mi olduğu sorunsalına yoğunlaşmıştır. Yazara göre postmodernizmin Nietzsche ile irtibatlandırılması, postmodernizmin, hem farklı bir düşünme biçimini hem de tarihsel bir evreyi nitelemesinden dolayı çok önemlidir. Çünkü onun modern düşüncenin başat karakterlerine yaptığı amansız eleştiriler, bu eleştirileri besleyen modern düşünce ve metafizik düşünce geleneği arasındaki sürekliliğe dair vurguları Nietzsche'yi postmodernizmin baş aktörlerinden biri yapmaktadır.

Yazar, yine ikinci bölümde yaptığı gibi kavramın felsefi ve tarihsel bir analizini sunarak, incelenen konunun daha sistematik hale getirilmesini sağlamıştır. Postmodernizm kavramı hakkında yazılan, felsefi, edebi, tarihsel ve sanatsal metinleri inceleyerek kavramın geçirdiği süreçleri analiz etmektedir. Postmodernizmi, felsefi olarak ortaya çıkaran sebeplerin başında yazara göre, modernizmin başarısızlığıyla alakalı meseleler gelmektedir. Ayrıca, tarihsel olarak, yaşanan iki dünya savaşının, çevre felaketlerinin, sömürgeciliğin, sosyalizm ve faşizm gibi totaliter rejimlerin, modernizmin vaatlerinin artık insanlığa mutluluk reçetesi sunamayacağını göstermiş olması da postmodernizmi ortaya çıkaran sebeplerin arasındadır. Kitabın konusunun önemi tam da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çünkü postmodern teori, Aydınlanma düşüncesine, rasyonalizme ve bütün olarak Batı metafizik geleneğine yıkıcı eleştiriler getiren Nietzsche tarafından başlatılmıştır.

Son olarak postmodern addedilen düşünürlerin postmodernizmle alakalı fikirlerini de verdikten sonra yazar, postmodern dönemin temel karakteristiklerinden bahsetmiştir: olumsuzluk, anti-hümanizm ve perspektivizm.

Sonuç

Temel tezini, Nietzsche'nin modernizm eleştirisi ve yeni bir dönemin filizlenmelerinin başladığı üzerine kuran yazar, oldukça geniş çaplı bir soruşturmalar dizisiyle, modernizmin geçirdiği evreleri, postmodernizmin hangi temel karakteristikler üzerine kurulu olduğunu ve Nietzsche'nin bu dönem açısından ne derece önemli olduğunu sunmaktadır. Nietzsche, kimilerine göre Tanrı'nın ölümünü ilan ettikten sonra, onun yerine üstün-insanı (Übermensch) koyarak, modern dönemin ulaştığı en son noktayı simgelerken, kimilerine göre ise, modern düşüncenin üzerinde durduğu temellere dinamik koyan eleştirileriyle modern düşünceden kopuşu simgelemektedir.

Üç bölümden oluşan kitapta, Nietzsche, modernizm, postmodernizm, bu iki dönemin temel karakteristikleri ve Nietzsche'nin felsefesi gayet sarıh bir üslupla anlatılmaktadır. Yazarın yararlandığı kaynakların çeşitliliği, konuyu daha da ilgi çekici hale getirmektedir.